

Parki wiejskie jako forma edukacji przyrodniczo-krajobrazowej na przykładzie gminy Bystrzyca Kłodzka

Anna Gierula, Magdalena Szymura, Karol Wolski

The Village Parks as a Form of Natural-Landscape Education for Example Bystrzyca Kłodzka District

Wstęp

Introduction

Parki wiejskie to cenne obiekty przyrodnicze, a także dokumenty sztuki ogrodniczej i rozwoju kulturalnego społeczeństwa. Zakładane przez właścicieli dawnych majątków ziemskich ukazują ogromne zróżnicowanie w stylu i charakterze odpowiadającym epoce, w której powstały [Majdecki, 1993].

Na skutek przemian polityczno-społecznych, jakie dokonały się w ostatnim stuleciu doszło do wielu przekształceń układów kompozycyjnych i zaniedbań w parkach, co doprowadziło do ich zniszczenia. Powstała konieczność konserwacji i ochrony tego typu obiektów, a także nadania im funkcji dydaktyczno-rekreacyjnej w społecznościach wiejskich. Często parki stanowią pozostałość drzewostanów puszczańskich, dzięki czemu są miejscem występowania pomników przyrody, osobliwości dendrologicznych i zachowania układów kompozycyjnych oraz obiektów architektonicznych i historycznych. Ich zachowanie służy rozszerzaniu świadomości społecznej i wiedzy o walorach przyrodniczo-krajobrazowych i historii regionu, na którym występują [Gut, 1963; Olaczek, 1970; Drzał i Leszczycki, 1974]. Mogą być także traktowane jako matecznik, z którego pobiera się materiał do rozmnożenia i upowszechniania roślin ogrodniczych, zwłaszcza okazów osobliwych, cennych, doskonale

zaaklimatyzowanych i odpornych [Olaczek, 1972, 1978].

Sposobem na upowszechnianie tych treści w powiązaniu z rekreacją są ścieżki edukacyjne oraz szlaki turystyczne. Pomysł na tworzenie ścieżek dydaktycznych powstał w związku z potrzebą stosowania różnorodnych form edukacji społeczeństwa, a zwłaszcza młodego pokolenia. Tradycyjny, odbywający się tylko w budynku szkoły, system kształcenia okazał się niewystarczający emocjonalnie i praktycznie do uzyskania odpowiedniej świadomości w dziedzinie ochrony przyrody i historii regionu. Upowszechnianie systemu nauczania polegającego na przeżywaniu przyrody, a także bezpośredniego kontaktu z naturą, ma na celu poznawanie jej komponentów. Pobyt w terenie otwiera, zwłaszcza u dzieci, świat emocji, co motywuje je do działania na rzecz ochrony środowiska [Beckmer 2000].

Materiał i wyniki

Materials and Results

Duża powierzchnia gminy Bystrzyca Kłodzka sprawia, że na jej terenie obserwuje się znaczne zróżnicowanie krajobrazowe, od niemal płaskich powierzchni typu wyżynnego wokół Bystrzycy Kłodzkiej i Wilanowa, po silnie rozczłonkowane krajobrazy górskie w Masywie Śnieżnika i rozległe wyrównane wierzchowiny w północnej części Gór Bystrzyckich. Temu zróżnicowaniu odpowiada zróżnicowanie wyso-

kościowe, sięgające 1000 m n.p.m. wysokości bezwzględne wynoszą od około 300 m n.p.m. w dolinie Nysy Kłodzkiej poniżej Gorzanowa do 977 m n.p.m. w górach Bystrzyckich (Jagodna) i prawie 1300 m n.p.m. w Masywie Śnieżnika [Fulica–Janowski i in. 2002, Staffa i in. 1994]. Obszar gminy pokrywają w 50% lasy o charakterze wtórnym. Są to głównie sztuczne monokultury świerkowe wprowadzone na siedliska lasów bukowych. Tylko niewielka część zespołów leśnych ma charakter naturalny lub zbliżony do naturalnego. Naturalne zbiorowiska to stosunkowo bogate, choć przestrzennie znacznie ograniczone drzewostany podgórskich łągów jesionowych *Carci remotae* – *Fraxinetum*, które można spotkać w mniejszych dolinach lub przy korycie cieków. W średnich położeniach Masywu Śnieżnika, na jego zachodnich zboczach występują fragmenty kwaśnej buczyny górskiej *Luzulo nemorose* – *Fagetum*, a na stromych stokach w dolinach większych potoków zachowały się jeszcze fragmenty jaworzyny górskiej z miesięcznicą trwałą *Lunarno* – *Acerum*. W granicach gminy Bystrzyca Kłodzka, dominują lasy świerkowe. W reglu górnym Masywu Śnieżnika zachowały one naturalny charakter boru świerkowego *Plagiothecio* – *Piceetum hercynicum* [Fulica–Janowski i in., 2002].

W 2003 roku zinwentaryzowano 6 parków wiejskich, znajdujących się na terenie gminy Bystrzyca Kłodzka oraz oceniono stan zachowanych w nich układów kompozycyjnych.

W oparciu o walory krajobrazowe terenu i atrakcyjność zinwentaryzowanych obiektów sporządzono projekty dwóch ścieżek rowerowych, pierwsza – po północno-wschodniej części gminy, druga – po parkach południowo-wschodniej części gminy.

Na terenie parków w gminie Bystrzyca Kłodzka występuje 80 taksonów drzew i krzewów, z czego 16 taksonów to rośliny nagozalążkowe, pozostałe 64 taksony należą do roślin okrytozalążkowych, 45 taksonów (56 % ogółu flory) to gatunki rodzime. Wśród gatunków pospolitych, występujących w każdym z parków możemy spotkać okazy jesionu wyniosłego, klonu pospolitego, klonu jaworu, wiązu górskiego, leszczyny pospolitej, grabu pospolitego, w 5-4 z parków występują: świerk pospolity, wierzba iwa, olsza czarna, brzoza brodawkowata, buk pospolity, dąb szypułkowy, jaśminowiec wonny, głóg jednoszyjkowy, czeremcha późna, śnieguliczka biała, bez czarna, dereń świdwa, kasztanowiec biały. Wśród sporadycznie występujących gatunków (odnotowanych w 1 parku) można wyróżnić dwie grupy: rośliny rodzime, np.: lipa szerokolistna, suchodrzew pospolity, śliwa tarnina, jabłoń dzika, grusza pospolita, oraz gatunki obce, takie, jak: forsycja pośrednia, karagana syberyjska, czeremcha amerykańska, tawlina jarząbolistna, pigwowiec pośredni, pęcherznica kalinolistna, tawuła japońska, platan klonolistny.

Opis ścieżek dydaktycznych

The Description of Educations Paths

Trasa rowerowa I, przebiegająca przez parki wiejskie w północno-wschodniej części gminy, zaczyna się i kończy w Bystrzycy Kłodzkiej. Długość trasy wynosi około 28 km.

Przebieg trasy: stacja PKS w bystrzycy Kłodzkiej – park przypałacowy w Gorzanowie – park dworski w Starym Waliszowie – park dworski w Nowym Waliszowie – Bystrzyca Kłodzka. Po wyjeździe z dworca autobusowego kierując się na drogę nr 388, mijamy szpital, a na rozwidleniu dróg, skręcamy w lewo w ul. 1-go Maja, z której zjeżdżamy na skrzyżowaniu w lewo – w wiejską wąską drogę. Na początku droga obsadzona jest starymi wierzbami i jaworami, następnie wyjeżdżamy na otwartą przestrzeń, gdzie przed nami roztacza się widok na przydrożne pola i zadrzewienia śródpolne. Jadąc tą drogą docieramy od południowego-wschodu do Gorzanowa, w centrum miejscowości znajduje się pierwszy z parków przewidzianych na trasie. Poniżej skarpy, na której stoi pałac, rozciąga się rozległy park krajobrazowy. W drugiej połowie XVII wieku na południowy wschód od pałacu urządzony był barokowy ogród ozdobny otoczony boskietami, natomiast na północnej stronie pałacu istniał ogród użytkowy. W 1775 r. park został przekształcony na modny

L.p.	Nazwa polska taksonu The polish taxon's name	Nazwa łacińska taksonu The latin taxon's name	Park w Gorzanowie	Park w Starym Waliszowie	Park w Nowym Waliszowie	Park Zdrojowy w Długopolu Zdrój	Park Wschodni w Długopolu Zdrój	Park w Wilkanowie	Park w Międzygórzu
1.	Miłorząb dwuklapowy	<i>Ginkgo biloba</i> L.	+						
2.	Cis pospolity	<i>Taxus baccata</i> L.			+	+			
3.	Daglezja zielona	<i>Pseudotsuga menziesii</i> (Mirb.)Franco			+				
4.	Jodła pospolita	<i>Abies alba</i> Mill.	+						+
5.	Choina kanadyjska	<i>Tsuga canadensis</i> (L.) Carričre	+		+	+			
6.	Świerk pospolity	<i>Picea abies</i> (L.) H. Karst.	+	+	+	+	+		+
7.	Świerk kłujący odm. sina	<i>Picea pungens</i> 'Glauca'				+			
8.	Modrzew europejski	<i>Larix decidua</i> L.	+	+	+	+	+		+
9.	Sosna pospolita	<i>Pinus sylvestris</i> L.							+
10.	Sosna wejmutka	<i>Pinus strobus</i> L.	+		+			+	
11.	Sosna czarna	<i>Pinus nigra</i> J.F.Arnold	+	+				+	
12.	Żywotnik zachodni	<i>Thuja occidentalis</i> L.	+	+	+	+			
13.	Żywotnik zachodni odm. Ellwangeriana	<i>Thuja occidentalis</i> 'Ewangeriana'				+			
14.	Żywotnik olbrzymi	<i>Thuja plicata</i> Donn ex D. Don	+						
15.	Cyprysyk groszkowy	<i>Chamaecyparis pisifera</i> (Siebold et Zucc.) Endl.			+				
16.	Jałowiec pospolity	<i>Juniperus communis</i> L.				+			
17.	Topola biała	<i>Populus alba</i> L.		+				+	
18.	Topola czarna	<i>Populus nigra</i> L.			+				
19.	Topola czarna odm. włoska	<i>Populus nigra</i> 'Italica'	+						
20.	Topola osika	<i>Populus tremula</i> L.	+				+		
21.	Wierzba krucha	<i>Salix fragilis</i> L.	+					+	
22.	Wierzba iwa	<i>Salix caprea</i> L.	+	+	+	+	+		+
23.	Wierzba płacząca	<i>Salix x sepurcalis</i> 'Chrysocoma'				+		+	
24.	Olsza czarna	<i>Alnus glutinosa</i> (L.) Gaertn.	+	+		+	+	+	
25.	Brzoza brodawkowata	<i>Betula pendula</i> Roth	+	+	+	+	+		+
26.	Grab pospolity	<i>Carpinus betulus</i> L.	+	+	+	+	+	+	+
27.	Leszczyna pospolita	<i>Corylus avellana</i> L.	+	+	+	+	+	+	+
28.	Buk pospolity	<i>Fagus sylvatica</i> L.	+		+	+	+		+
29.	Buk pospolity odm. czerwonolistna	<i>Fagus sylvatica</i> 'Purpurea'	+			+			
30.	Dąb szypułkowy	<i>Quercus robur</i> L.	+		+	+	+		+
31.	Dąb czerwony	<i>Quercus rubra</i> L.			+				+
32.	Wiąz górski	<i>Ulmus glabra</i> Huds.	+	+		+	+	+	+
33.	Tulipanowiec amerykański	<i>Liriodendron tulipifera</i> L.	+						
34.	Berberys pospolity	<i>Berberis vulgaris</i> L.				+			
35.	Jasminowiec wonny	<i>Philadelphus coronarius</i> L.	+	+	+	+			+
36.	Żyłstek szorstki	<i>Deutzia scabra</i> Thunb.				+			
37.	Agrest pospolity	<i>Ribes uva – crista</i> L.	+	+				+	
38.	Porzeczka alpejska	<i>Ribes alpinum</i> L.	+			+			
39.	Platan klonolistny	<i>Platanus x hispanica</i> 'Acerifolia'	+						
40.	Tawuła japońska	<i>Spirea japonica</i> L.				+			

L.p.	Nazwa polska taksonu The polish taxon's name	Nazwa łacińska taksonu The latin taxon's name	Park w Gorzanowie	Park w Starym Waliszowie	Park w Nowym Waliszowie	Park Zdrojowy w Długopolu Zdrój	Park Wschodni w Długopolu Zdrój	Park w Wilkanowie	Park w Międzygórzu
41.	Pęcherznica kalinolistna	<i>Physocarpus opulifolius</i> (L.) Maxim				+			
42.	Grusza pospolita	<i>Pyrus pyraeaster</i> (L.) Burgsd.							+
43.	Jabłoń dzika	<i>Malus sylvestris</i> Mill.	+						
44.	Jabłoń domowa	<i>Malus domestica</i> Borkh.		+		+			
45.	Pigwowiec pośredni	<i>Chaenomeles x superba</i> (Frahm) Rehder				+			
46.	Jarząb pospolity	<i>Sorbus aucuparia</i> L.	+			+	+		+
47.	Tawlina jarzębolistna	<i>Sorbus sorbifolia</i> (L.) A. Braun						+	
48.	Głóg jednoszyjkowy	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	+		+	+		+	
49.	Głóg dwuszyjkowy	<i>Crataegus laevigata</i> (Poir) D.C.	+				+	+	
50.	Róża dzika	<i>Rosa canina</i> L.	+			+		+	+
51.	Malina właściwa	<i>Rubus idaeus</i> L.	+			+		+	+
52.	Śliwa tarnina	<i>Prunus spinosa</i> L.		+					
53.	Śliwa wiśniowa	<i>Prunus cerasifera</i> Erth.	+						
54.	Czereśnia ptasia	<i>Prunus avium</i> L.		+	+		+		
55.	Czeremcha późna	<i>Prunus padus</i> L.	+	+		+	+		+
56.	Czeremcha amerykańska	<i>Prunus serotina</i> Erth.	+						
57.	Robinia akacjowa	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	+	+	+	+			
58.	Karagana syberyjska	<i>Caragana arborescens</i> Lam.				+			
59.	Złotokap pospolity	<i>Laburnum anagyroides</i> Medik.				+			+
60.	Trzmielina pospolita	<i>Euonymus europaeus</i> L.	+	+		+		+	
61.	Klon pospolity	<i>Acer platanoides</i> L.	+	+	+	+	+	+	+
62.	Klon pospolity odm. Schwendlera	<i>Acer platanoides</i> L. 'Schwendleri'			+				
63.	Klon jawor	<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	+	+	+	+	+	+	+
64.	Klon jawor odm. ciemnopurpurowa	<i>Acer pseudoplatanus</i> 'Atropurpureum'	+			+			
65.	Klon polny	<i>Acer campestre</i> L.	+	+				+	
66.	Kasztanowiec biały	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	+	+	+	+		+	
67.	Lipa drobnolistna	<i>Tilia cordata</i> Mill.	+	+	+	+	+	+	
68.	Lipa szerokolistna	<i>Tilia platyphyllos</i> Scop.	+						
69.	Dereń świdwa	<i>Cornus sanguinea</i> L.	+	+		+	+	+	
70.	Deren biały	<i>Cornus alba</i> L.			+	+			
71.	Jesion wyniosły	<i>Fraxinus excelsior</i> L.	+	+	+	+	+	+	+
72.	Jesion wyniosły odm. zwisająca	<i>Fraxinus excelsior</i> 'Pendula'	+					+	
73.	Forsycja pośrednia	<i>Forsythia x intermedia</i> Zabel				+			
74.	Lilak pospolity	<i>Syringa vulgaris</i> L.				+		+	+
75.	Kalina pospolita	<i>Viburnum opulus</i> L.		+	+				
76.	Kalina hordowina	<i>Viburnum lantana</i> L.			+				
77.	Bez czarny	<i>Sambucus nigra</i> L.	+	+	+	+	+		
78.	Bez koralowy	<i>Sambucus racemosa</i> L.					+		
79.	Śnieguliczka biała	<i>Symphoricarpos albus</i> (L.) SF.Blake	+	+	+	+			+
80.	Suchodrzew pospolity	<i>Lonicera xylosteum</i> L.	+						

wówczas styl angielski. Później, około połowy XIX wieku obszar ten powiększono o zadrzewiony teren na południowym wschodzie i ukształtowano jako park naturalistyczny [Rybka–Ceglecka i in., 1995, Wieromiej 1976a]. Obecnie z dawnego założenia zachował się już nieczytelny układ przestrzenny, zniekształcony przez samosiewy drzew i krzewów. Pomimo tego park wiejski w Gorzanowie jest wartościowym obiektem przyrodniczym. Park obecnie ma powierzchnię 4,59 ha i stanowi własność prywatną, wpisany jest do rejestru zabytków pod nr 15/174/1950 z dnia 31.05.1950 r. Spośród 51 taksonów roślin drzewiastych tam występujących, 42 taksony to rośliny okrytozalążkowe, a 9 (18%) to rośliny nagolazłżkowe. Jedna trzecia gatunków to gatunki pochodzenia obcego, w tym szczególnie cenne są: miłorząb dwuklapowy, sosna czarna, żywotnik zachodni, żywotnik olbrzymi, tulipanowiec amerykański, platan klonolistny. Na obszarze parku znajduje się 9 drzew uznanych za pomnik przyrody: klon jawor, kasztanowiec biały, lipa drobnolistna, buk pospolity oraz spora grupa drzew osobliwych. Dominującymi gatunkami na terenie parku są: jesion wyniosły, klon pospolity, klon jawor, lipa drobnolistna. Na szczególną uwagę zasługują około 300-letnie jesiony wyniosłe i dęby szypułkowe, pochodzące z czasów istnienia ogrodu barokowego. Ponadto ze starego drzewostanu zachowały się lipy drobnolistne i buki pospolite. Wśród elementów małej architektury zachowały się: pawilon ogrodowy – grotta oraz drugi pawilon, przy

dawnym stawie Meluzyny, a także kamienne ogrodzenie i bramy.

Z parku w Gorzanowie kierujemy się na wschód, ulicą Młyńską, w stronę dworca PKP, przejeżdżamy przez most i tory kolejowe, na rozwidleniu dróg skręcamy w lewo w zabytkową aleję modrzewiową. Wzdłuż drogi rośnie 69 sztuk 100-letnich modrzewi europejskich. Z alei zjeżdżamy na dość krętą i stromo prowadzącą w dół drogę, aż do pierwszych zabudowań miejscowości Mielnik. Przy przydrożnym krzyżu skręcając w prawo i jadąc pod górę, kierujemy się drogą przebiegającą wśród pól uprawnych w stronę Boboszowa. Wyjeżdżamy na drogę nr 33 – najbardziej ruchliwy odcinek trasy, a po kilkunastu minutach, skręcamy w lewo na lokalną drogę obok przystanku PKS zmierzając do Starego Waliszowa. Po drodze mijamy zabudowania o zabytkowej i charakterystycznej dla regionu architekturze oraz liczne figury, kapliczki i krzyże przydrożne. Po ujrzeniu kierunkowskazu na Topolice, skręcamy i za zakrętem zobaczymy trzykondygnacyjny budynek, dawny, barokowy Wielki Dwór. Obecnie mieści się w nim Ośrodek Zdrowia oraz biblioteka, na wschód od budynku znajduje się niewielki park. Założenie to było kształtowane na przełomie XIX i XX wieku jako park naturalistyczny. Na jego terenie znajdowały się niegdyś ogrody użytkowe oraz dwa stawy [Wieromiej, 1976b; Rybka–Ceglecka i in., 1995]. Obecnie teren parku jest poważnie zaniedbany. W parku rośnie 31 gatunków drzew i krzewów. Spośród starego drzewostanu zachowały się:

grabby pospolite, topole białe, klony pospolite, licznie występują jesiony wyniosłe, klony pospolite, lipy drobnolistne. Najstarsze egzemplarze to dwustuletnie okazy jesionów, które rosły tam jeszcze przed założeniem parku. Wyjeżdżając z parku wracamy na tę samą trasę, jedziemy aleją ogłowionych wierzb, następnie dojeżdżamy do mostu i kierujemy się na lewo w stronę Łądka Zdroju. Droga po minięciu kolejnego mostu, tym razem z kamienia, prowadzi pod górę, pośród bukowo-świerkowego lasu, za którym dojeżdżamy do Nowego Waliszowa, mijamy zabytkowe zabudowania wsi, kapliczki i krzyże przydrożne, jadąc wciąż stromo pod górę, do skrzyżowania drogi do Ildzikowa, po ominięciu szkoły docieramy do parku wiejskiego w Starym Waliszowie. Dworek usytuowany jest po drugiej stronie drogi. Park ten urządzony został przez Johana Juliusa von Frobel prawdopodobnie w końcu XVII wieku. Wówczas miał on charakter regularnego ogrodu ozdobnego. W 1800 roku nowy właściciel przekształcił ogród na park krajobrazowy. Po jego bokach poprowadzono aleje spacerowe: grabową, bukową, i lipową – są to najstarsze nasadzenia oraz ukształtowano duży staw [Rybka–Ceglecka i in., 1995; Hrynkiewicz-Studnik, 1976]. Taki układ zachował się do dziś. Najstarsze drzewa pochodzą więc z początku XIX wieku, w tym wieku są również przypuszczalnie trzy pomniki przyrody: sosna wejmutka, lipa drobnolistna, cis pospolity. W parku zachowały się również ruiny pawilonów ogrodowych, dwie rzeźby przydrożne i staw w kształcie

motyla obrośnięty klonami pospolitymi w odmianie Schwedlera. To jest ostatni etap pierwszej trasy. Po obejrzeniu parku wracamy do Bystrzycy Kłodzkiej.

Trasa rowerowa II przebiega przez parki wiejskie południowo-wschodniej części gminy. Rozpoczyna się w Bystrzycy Kłodzkiej, a kończy w Miedzycy. Ma długość 20 km. Wyjeżdżamy sprzed dworca PKP i kierujemy się ulicą Międzyleską na południe, przez ulicę Zamenhofa, w kierunku drogi na Długopole Zdrój. Stąd roztaczają się piękne widoki na Wyszkowski Grzbiet oraz położone u jego podnóża uprawne pola. Po przejechaniu 7 km dojeżdżamy do Długopola Zdrój gdzie znajdują się dwa parki: Park Zdrojowy oraz Park Wschodni. W 1817 roku w związku z odkryciem źródeł zawierających kwas węglowy przez śląskiego geologa dr Öhma i wykorzystaniem ich w celach leczniczych utworzono uzdrowisko z zakładem kąpielowym. W 1830 roku na terenie, gdzie występują źródła założono w centrum miejscowości Park Zdrojowy, a na wschód od niego – Park Wschodni [Staffa, 1994; Rybka–Ceglecka i in., 1995]. Oba parki są przestrzennie wyodrębnione i przedzielone parcelami przy ulicy Zdrojowej oraz korytem Nysy. Park Zdrojowy przecina dolna promenada, obsadzona lipami, a następnie przedłużona posadzonymi tam jaworami w trakcie przekształceń parku w latach 1867-1868. Obecnie park ma charakter parku krajobrazowego. Rośnie tu 47 gatunków drzew i krzewów, z czego 18 – to gatunki introdukowane. Występuje tu rów-

niez wiele okazów starych drzew, głównie: świerka pospolitego, buków pospolitych, lip drobnolistnych, żywotników zachodnich i grabów. Osobliwością parku jest czteropniowa choina kanadyjska oraz 150-letni buk pospolity '*Purpurea*'. Zupełnie inny charakter ma oddalony o 50 m park Wschodni, założony nad dużym stawem, z kwietnymi łąkami i grupami drzew na nasłonecznionych polanach. Obecnie zatracił charakter krajobrazowy i przypomina bardziej park leśny. Wcześniejszy układ uległ niemalże całkowitemu zatarciu, jedynie pewne elementy w postaci np. trzech wyróżniających się dębów szypułkowych przypominają o pierwotnych założeniach tego parku. Na opisywanym terenie nie ma gatunków obcych, zdominowany jest on przez krajowe gatunki drzew i krzewów, wśród których przeważa świerk pospolity.

Z parku Wschodniego udajemy się do Wilkanowa czerwonym szlakiem turystycznym, przez większość trasy szlak wiedzie przez las świerkowy, lub polnymi drogami, do szosy nr 33, którą przejeżdżamy przez wieś. Za cmentarzem w Wilkanowie jedziemy dość krętą drogą w dół, po około 2 km zza przydrożnych zadrzewień wyłonią się ruiny okazałej niegdyś rezydencji pałacowej, z pozostałościami włosko-francuskiego ogrodu. Założenie to powstało na początku XVIII wieku, za czasów hrabiego Michaela Wentzla III von Althanna [Rybka–Ceglecka i in., 1995]. Obiekt obecnie jest zdewastowany a z dawnego drzewostanu zachowały się: graby pospolite, klony jawory, lipy drobnolistne, oraz jesion

wyniosły '*Pendula*' oraz wierzba płacząca (*Salix sepurcralis* '*Chrysocoma*') nad basenem dawnej fontanny. Pozostał tylko fragment kamiennego muru z bramami. Przy kamiennym murze w części północnej parku zachował się szpaler lipowo-jaworowy, oraz fragmenty dawnej alei lipowej prowadzącej w stronę Domaszkowa. Z parku w Wilkanowie kierujemy się na wschód do Międzycy, przejeżdżamy przez najdłuższą w gminie wieś Wilkanów, po przejechaniu mostu droga zaczyna prowadzić stromo pod górę po około 1000 m dość trudnego podjazdu i wjeżdżamy na drogę prowadzącą bezpośrednio do Międzycy. Z drogi roztaczają się piękne widoki na Masyw Śnieżnika. Miejscowość ta ma dość bogatą historię, istniała ona z pewnością już w 1560 roku jako osada drwali i smolarzy, a w drugiej połowie XIX wieku, gdy właścicielem zostaje księżna Marianna Orańska, żona księcia pruskiego Fryderyka Hohenzollerna, osiedle przekształciło się w modne letnisko. Przyczyniły się do tego doskonałe warunki mikroklimatyczne, doprowadzenie linii kolejowej, oraz moda na narciarstwo, która przywędrowała z Norwegii [Stankurowicz i in. 1976, Rybka–Ceglecka i in., 1995]. Z wielu założeń ogrodowo-parkowych, które powstały w tym okresie, zachował się park leśny na Górze Parkowej położony na wysokości 740 m n.p.m., przez który przebiega sieć serpentynowatych ścieżek, nadając górze charakter parku leśnego [Rybka–Ceglecka i in., 1995]. Jest to siedlisko lasu górskiego i lasu mieszanego górskiego, gdzie dominującymi gatunkami są: świerk

pospolity, buk, jodła, brzoza i klon jawor. Park leśny w Międzygórzu został uwzględniony jako ostatni obiekt na ścieżce rowerowej II. Biorąc pod uwagę walory przyrodniczo-wypoczynkowe miejscowości, ścieżka została tak zaprojektowana, aby jej uczestnicy zatrzymali się tu na dłużej.

Podsumowanie

Conclusion

Parki wiejskie gminy Bystrzyca Kłodzka posiadają dużą wartość przyrodniczą, o czym świadczy różnorodność gatunkowa rosnących w nich drzew i krzewów. W dwóch parkach zlokalizowano 9 spośród 13 zarejestrowanych pomników przyrody: 6 w parku wiejskim w Gorzanowie i 3 w Nowym Waliszowie. Stan zdrowotny drzew występujących w parku w Gorzanowie, Parku Wschodnim w Długopolu Zdrój, parku w Nowym Waliszowie i parku w Starym Waliszowie oceniono na średni. Drzewa rosnące w Parku Zdrojowym w Długopolu Zdrój charakteryzują się dobrym stanem zdrowotnym, a w parku w Międzygórzu – bardzo dobrym. Wiek najstarszych drzew określono na 300-390 lat i są to jesiony wyniosłe (*Fraxinus excelsior* L.) i dęby szypułkowe (*Quercus robur* L.), rosnące w parku wiejskim w Gorzanowie. Stan zachowania większości opisywanych parków jest zły. Ich układy kompozycyjne są słabo czytelne, występujące w niektórych parkach stawy zarosły, ścieżki spacerowe i drogi są zatarte. Jedynie Park Zdrojowy w Długopolu oraz park na

„Górze Parkowej” w Międzygórzu zachowały się w dobrym stanie.

Anna Gierula
Magdalena Szymura

Karol Wolski

Katedra Łąkarstwa i Kształtowania Terenów Zieleni

Akademia Rolnicza we Wrocławiu

Department of Grassland and Landscape Planning

The Agricultural University of Wrocław

Literatura

1. Becmer K., 2000, *Jak organizować terenowe ścieżki dydaktyczne?*, Przysiek.
2. Drzał M., Leszczycki S., 1974, *Ochrona i zagospodarowanie parków wiejskich w Polsce* [w:] *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, R. 30, PWN, Warszawa–Kraków.
3. Fulica–Jankowski i in., 2002, *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Bystrzyca Kłodzka. Tom I. Rośliny, grzyby, zwierzęta oraz zieleń wysoka – parki podworskie, cmentarze i aleje*, Wrocław (materiały niepublikowane, w posiadaniu UMiG w Bystrzycy Kłodzkiej).
4. Gut S., 1953, *Znaczenie parków podworskich dla osiedli wiejskich* [w:] *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, R. 9, PWN, Warszawa–Kraków.
5. Hrynkiewicz–Sudnik, 1976, *Ewidencja parku w Starym Waliszowie*, Wrocław (materiały niepublikowane w posiadaniu Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu).
6. Majdecki L., 1993, *Ochrona i konserwacja zabytkowych założeń ogrodowych*, PWN, Warszawa.

7. Olaczek R., 1970, *Aktualne zagadnienia ochrony i zagospodarowania parków wiejskich* [w:] *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, R. 26, PWN, Warszawa–Kraków.

8. Olaczek R., 1972, *Parki wiejskie ostoją rodzimej flory leśnej* [w:] *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*, R. 28, PWN, Warszawa–Kraków.

9. Olaczek R., *Funkcje parków wiejskich*, Zakład Ochrony Przyrody PAN, 1978.

10. Rybka–Ceglecka I., Boguszewicz M., Wiśniewska D., 1995, *Studium Środowiska Kulturowego gminy Bystrzyca Kłodzka. woj. wałbrzyskie*, Wrocław, tom 2, część 1 i 2.

11. Staffa i in., 1994, *Słownik geografii turystycznej Sudetów. Kotlina Kłodzka i Rów Górnej Nysy*, I-BIS, Wrocław, tom 15.

12. Stankurowicz Z., 1976, *Ewidencja parku w Długopolu Zdrój*, Wrocław (materiały niepublikowane w posiadaniu Regionalnego Ośrodka Informacji i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu).

13. Wieromiej T., 1976a, *Ewidencja parku w Gorzanowie*, Wrocław (materiały niepublikowane w posiadaniu Regionalnego Ośrodka Informacji i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu).

14. Wieromiej T., 1976b, *Ewidencja parku w Nowym Waliszowie*, Wrocław (materiały niepublikowane w posiadaniu Regionalnego Ośrodka Informacji i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu).